

ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURULARDAN KAYNAKLANAN NİCELİK SORUNU

Prof. Dr. Osman Doğru
1 Mayıs 2022

GİRİŞ

Bir başvuru için Anayasa Mahkemesine yaptığı bireysel başvuru, en kısa sürede bir anayasal hakkının ihlal edildiğine karar verilmesini beklediği bir hizmet talebidir. Anayasa Mahkemesi için ise her başvuru, diğerleri gibi, hizmet bekleyen bir iş yüküdür.

Başvuruyu kayıt ettirmek için asgari koşulları yerine getiren başvuruların sayısı çeşitli nedenlerle zaman içinde artabilir. Anayasa Mahkemesinin idari ve yargısal kapasitesi ise başvurulardaki artışa paralel bir şekilde artırılamaz. Her kurumun olduğu gibi Anayasa Mahkemesinin de kapasitesi sınırlıdır.

Başvuruların sayısının arttığı bir süreçte iki sonuç meydana gelebilir. Birincisi, başvuruları karara bağlama süresi uzayabilir. İkincisi karar kalitesi düşebilir. Karar kalitesini düşürmeden, sayısı artan başvuruları daha hızlı karara bağlamak mümkün olabilir mi? İlk akla gelen, başvurunun şekli kriterlerini artırmak ve sertleştirerek uygulamak suretiyle başvurunun incelenebilirliğini engellemektir. Bu tür bir eleme, başarı şansı bulunduğu halde, sertleştirilmiş şekli kriterleri tam olarak yerine getirmemiş başvuruların da elenmesine yol açar.

Öte yandan, başvuru yapanı daha henüz bireysel başvuru yapmadan başvuru yapmaktan caydırıcı önlemler alınabilir. Başvuru yapan, yapacağı başvurunun veya ileri süreceği bir ihlal iddiasının “başarı şansı” bulunmadığını bilmesi halinde başvuruyu yapmaktan kaçınacağı varsayılabilir. Bu varsayım doğruysa, başvuru henüz hazırlık aşamasında başvuru yapmaktan caydırılacağı için, başarı şansı bulunmayan başvuruların Anayasa Mahkemesine gelmesi de engellenmiş olur. Böylece başvuru sayısında önemli ölçüde bir düşüş görülebilir.

O halde hangi başvuruların veya şikayetlerin başarı şansı bulunmadığının bilinmesi büyük önem taşıyor. Anayasa Mahkemesi kararlarının görünürlüğünün ve görünürlük kalitesinin artırılmasının, başarı şansı bulunmayan başvuruları caydırabilir ve böylece nicelik sorununun çözümüne katkıda bulunabilir. Başarı şansı bulunan ve bulunmayan başvuruların görünürlüğünü sağlayacak olan, Anayasa Mahkemesidir.

Bunun için ilk önce şimdiye kadar yapılmış başvuruların nasıl görünür hale getirilmekte olduğunu incelemek gerekiyor. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurular için verdiği hizmetin niceliğini Mahkemenin yayımladığı istatistiklerden anlamaya çalışıyoruz.

A. Başvuru istatistikleri

Anayasa Mahkemesi istatistikleri “yapılan başvuru” ile “sonuçlandırılan başvuru” sayılarını ve birbirlerine oranını veriyor. Anayasa Mahkemesine bireysel başvurunun başladığı 23 Eylül 2012 tarihinden 31 Mart 2022 tarihine kadar 392.758 başvuru

yapıldığını, bunlardan 311.097 tanesinin sonuçlandırıldığını öğreniyoruz. Anayasa Mahkemesine gelen dosyaların %79.2'si kapatıldığına göre, Anayasa Mahkemesinin düşük olmayan bir performans gösterdiği söylenebilir.

Anayasa Mahkemesine “yapılan başvuru”, ayrı bir başvuru numarası ise kaydedilen bir başvuru dosyasıdır. Kaydedilen her bir başvuru, istatistik açısından “bir” sayıdır.

Kayıttan sonraki inceleme aşamasında, nitelikleri itibarıyla birleştirilerek incelenmesi gereken başvuru dosyaları birleştirilerek incelenir (İçtz. 67-2). Aynı niteliklere sahip örneğin üç dosya varsa, dosyalar ilk olarak kayda alınan başvuru dosyasında birleştirilir. Dolayısıyla bu aşamada üç başvuru dosyası, tek bir “incelenecek dosya”ya dönüşüyor.

Tek veya birleştirilen dosyadaki hukuki meseleler incelendikten sonra bir “karar” verilir. Bir “karar”, tek veya birleştirilmiş başvuru dosyanın, incelendikten sonra sonuçlandırılması işlemidir. Dolayısıyla birden fazla “yapılmış başvuru” tek bir kararla sonuçlanabilir.

Anayasa Mahkemesi karar verdikten sonra, istatistik açısından, bu kararda kaç tane başvuruyu sonuçlandırıldığını saymaktadır. Böylece her “yapılan başvuru” karardan sonra “sonuçlandırılan başvuru” haline gelmektedir. Örneğin, birleştirilmiş üç dosya hakkında tek bir karar verilmiş ise, üç tane “sonuçlandırılan başvuru” oluşmaktadır. Bu durumda, tek bir kararda verilen örneğin bir ihlal hükmü, istatistik açısından, üç başvuruda verilmiş üç ihlal hükmü olarak sayılmaktadır.

Tabii ki her yapılan başvuru, karar verildikten sonra sonuçlandırılan başvuruya dönüştürülür. Ancak Anayasa Mahkemesi istatistikleri toplam kaç karar verildiğini göstermiyor. Sonuçlandırılan başvuru sayısı Anayasa Mahkemesinin verdiği hizmetin niceliğine ilişkin bir fikir verse de, verdiği asıl “hukuki hizmetin” yani kararların niceliğini anlamaya imkan vermiyor.

Yine Anayasa Mahkemesi istatistikleri “Sonuçlandırılan başvuruların karar türüne (sonucuna) göre dağılımı”nı veriyor. Anayasa Mahkemesinin 31 Mart 2022 tarihine kadar 311.097 başvuru dosyasından 267.610 (%86) tanesini kabul edilemezlik, 12.763 (%4,1) tanesini idari ret, 1.460 (%0,5) tanesini düşme, dosya kapatma, başvurunun reddi, 862 (%0,3) tanesini bir hakkın ihlal edilmediği, 28.402 (%9,1) tanesini en az bir hakkın ihlal edildiği kararı ile sonuçlandırıldığını öğreniyoruz.

Bu sayıların karar sayısını değil, sonuçlandırılan başvuru sayısını gösterdiği hatırlanmalıdır. Örneğin, en az bir hakkın ihlal edildiğine ilişkin 28.402 sayısı karar sayısını değil, sonuçlandırılan başvuru sayısını ifade ediyor. Bir kararda birden fazla başvuru dosyası sonuçlandırılmış olabileceğinden, bir ihlal kararı da o karar ile sonuçlandırılan dosya sayısı kadar çoğalıyor. Oysa bizim yaptığımız hesaplamaya göre 31 Mart 2022 tarihe kadar verilen 10.051 kararın sadece 5.390 tanesinde en az bir hakkın ihlaline karar verilmiş.

Öte yandan istatistikler, Anayasa Mahkemesinin sonuçlandığı başvurulardaki sonuçlara ilişkin ayrıntı vermiyor. Örneğin kabul edilemezlik ile sonuçlanan 267.610 başvurudan kaç tanesinin hangi kabul edilebilirlik kriterine göre (süre, başvuru yollarının tüketilmemesi, Mahkemenin yetkisi vs.) kabul edilemez bulunduklarını

öğrenemiyoruz. Yine örneğin 28.402 ihlal hükmünün genel olarak hak ve özgürlüklere göre dağılımı veriliyor ama bu ihlallerin hangi şikayet konularında verildiği görünmüyor.

Oysa verilen hukuki hizmeti esas alan istatistikler, nicelik sorununun dahi iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

B. Konu istatistikleri

Bireysel başvuru sadece bir dosya değil, dosyanın kapatıldığı ana kadar hizmetin sürdüğü bir birimdir. Şimdi bu birimde hizmet konularının neler olduğuna bakılmalıdır.

İlk olarak, başvuru kişinin şikayet(ler)inin ne olduğu tespit edilir. İkinci olarak şikayetin ilgili olduğu hak veya özgürlük belirlenir. Üçüncü olarak, bu hak ve özgürlüğün yer aldığı Anayasa maddeleri belirlenir. Dördüncü olarak, şikayete sonuç bağlanır. Bir başvuruya ilişkin hizmet konularının dizinlere dönüştürülmesi, konu istatistiklerinin oluşturulmasına imkan verir.

Bir başvuru, bir veya birden fazla şikayet içerir. Birleştirilmiş bir başvuruda şikayetler de birleştirilmiş olur. Bir şikayetin bir hak veya özgürlük ile ilişkilendirilmesiyle, hukuki sorun da tanımlanmış olur. Kural olarak tanımlanan her bir hukuki sorun daha sonra ayrı bir hüküm fıkrası ile sonuçlandırılır veya sonuçlandırılması gerekir. Hüküm fıkralarının ve gerekçenin yer aldığı her bağımsız hukuki metne, “karar” diyoruz.

Anayasa Mahkemesinin verdiği hukuki hizmetin niceliği, “yapılan başvuru” sayısı veya “sonuçlandırılan başvuru” sayısı ve hatta “verilen karar” sayısı ile değil, kararlarda incelenen (ve hatta incelemeye gerek görülmeyen) tanımlanmış “hukuki sorun” sayısı ile ölçülebilir. Anayasa Mahkemesinin tanımladığı hukuki sorunların konularına göre dağılımı yapıldığında, istatistikler çok daha anlamlı hale gelir. Hukuki sorunların hangi konularda yoğunlaştığı tespit edilerek buna göre alınması gereken hukuki önlemler belirlenebilir.

Hukuki sorunlara dayanan istatistikler için, istatistiklerin kaynaklandığı “dizin başlıkları” ve başlıkların altındaki “dizin terimleri” ayrıntılı, tam, doğru ve kademeli bir şekilde oluşturulmalıdır. Daha sonra her bir kararı ilgili olduğu dizin terimlerine bağlayan kararın “dizin bilgileri” mümkün olduğu kadar hatasız girilmelidir. Böylece bir dizin terimiyle ilgili kaç hüküm bulunduğu ve neyle sonuçlandığı sayısal olarak görülebilir. Ayrıca başvuru sahipleri seçtikleri dizin terimleriyle arama yaparak, şikayetleriyle ilgili kararlara erişebilirler.

Konu dizinlerini ve bu dizinlerden kaynaklanan konu istatistiklerini, kuşkusuz tüm bireysel başvuru dosyalarını ve kararlarını elinde bulunduran Anayasa Mahkemesi yapabilir. Anayasa Mahkemesi konu istatistiklerini verdiği tüm kararlar üzerinden yapabilir. Kararlar Komisyonlar Başraportörlüğü, Komisyonlar, Bölümler ve Genel Kurul tarafından veriliyor.

Komisyonlar Başraportörlüğü sadece “idari ret” kararı, Komisyonlar sadece “kabul edilemezlik kararı”, Bölümler ve Genel Kurul ise, “kabul edilemezlik” ve “esas hakkında” kararları verebiliyorlar.

1. Komisyonlar Başraportörlüğü kararları

İdari ret kararları ilk olarak Komisyonlar Başraportörlüğü tarafından veriliyor, itiraz edilmesi halinde Komisyonlar tarafından kesin karar veriliyor. 31.03.2022 tarihine kadar bireysel başvuruların 12.763 tanesi (%4,1), idari ret kararı ile sonuçlandırmış. Bu sayı karar sayısı değil, sonuçlandırılan başvuru sayısı. Öte yandan Anayasa Mahkemesinin yayımlanmış kararları içinde “idari ret” terimi ile arama yapıldığında 26 başvuruda verilen idari ret kararından 21 tanesinin başvuru sahiplerinin itirazı üzerine Komisyon tarafından kaldırıldığını 5 tanesinin Bölüm tarafından incelendiğini öğreniyoruz. Geriye kalan yaklaşık 12.700 başvuru, başvuru sahiplerinin itiraz etmemesi veya Komisyonların itirazları reddetmesi üzerine sonuçlanmış olduğunu tahmin edebiliyoruz.

İdari ret ile sonuçlandırılan başvuruların konularına ilişkin hiçbir bilgi yok. Bu kararlar yayımlanmıyor. Mahkeme İçtüzüğü’nün 66. maddesine göre verilen idari ret kararlarının hangi nedenlerle verildiğini gösteren bir dizin oluşturulabilir. Ayrıca, bu başvurulardan kaç tanesinin Komisyonlar Başraportörlüğü’nün idari ret kararına itiraz edilmemesi üzerine, kaç tanesinin itirazın Komisyonlar tarafından reddi üzerine sonuçlandırıldığını bilgisi önemli.

2. Komisyonların kararları

31.03.2022 tarihe kadar 267.610 (%86) başvuru, kabul edilemezlik kararı ile sonuçlandırılmış. Kabul edilemezlik kararıyla sonuçlanan bazı başvuruların Bölümler ve Genel Kurul tarafından verilen toplam 3.472 kararla sonuçlandırıldığını hesaplıyoruz. Dolayısıyla kabul edilemezlik kararıyla sonuçlandırılan başvuruların çok büyük bir kısmının Komisyonlar tarafından sonuçlandırıldığını anlıyoruz. Ancak Komisyonların bu kadar başvuruyu kaç karar vererek sonuçlandığını bilmiyoruz.

Komisyonların kabul edilemezlik kararıyla sonuçlandığı başvuruların konularına ilişkin herhangi bir bilgi yok. Komisyon kararlarının müdahale iddiası, hak/özgürlük, Anayasa maddeleri gibi konularına göre dağılımının ne olduğunu bilmiyoruz. Dahası, başvuruların süre aşımı, başvuru yollarının tüketilmemesi, açıkça dayanaktan yoksunluk gibi hangi kabul edilebilirlik kriterine göre kabul edilemezlik kararı verildiğini de bilmiyoruz. Bu kararlar da yayımlanmadığı gibi, buna ilişkin istatistikler de bulunmuyor.

Başvuruları kabul edilebilirlik açısından inceleyen Komisyonlar, ancak “önemli” (İçt. 33-3) gördüğü başvuruları Bölümlere gönderiyor. Bir başka deyişle Komisyonlar hiçbir başarı şansı bulunmayan başvuruları bu aşamada kabul edilemezlik kararıyla sonuçlandırıyor. Yayımlanmayan bu kararların gerçekten hiç “önemi” yok mu? İlk olarak, bu kararların en azından konularına ve hüküm sonuçlarına göre sayıları, potansiyel başvuru sahipleri bakımından önemli olabilir. Örneğin ceza davalarında çeşitli yönlerden adil yargılanma hakkının ihlal edildiğinin ileri sürüldüğü başvurularda kaç şikayetin başvuru yolları tüketilmemesi, kaç şikayetin açıkça dayanaktan yoksunluk gerekçesiyle sonuçlandırıldığını ilişkin sayısal bilgiler, başvuru sahipleri kabul edilebilirlik kriterleri konusunda daha dikkatli olmaya sevk edecektir.

İkinci olarak, Komisyonların yayımlanmamış bazı kararlarının içtihat bilgisi bakımından önemli olduğu kabul edilebilir. Özellikle Komisyonların “açıkça dayanaktan yoksunluk” gerekçesiyle kabul edilemez bulduğu başvuruların ilk bakışta önemli olduğu düşünülebilir. Çünkü açıkça dayanaktan yoksunluk kriteri, başvurudaki şikayetlerin maddi ve hukuki yönden esasını incelemeyi gerektiriyor. Bir başvuruyu açıkça dayanaktan yoksunluk gerekçesiyle kabul edilemez bulan bir kararın yayımlanmaması, o başvurudaki şikayetlerin “gerçekte” önemli olup olmadığı konusunda şüphe uyanmasına yol açıyor. İHAM testi, bu şüpheyi teyit ediyor.

Komisyonların kabul edilemezlik kararlarından sonra bazı başvuruçuların İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine (İHAM) başvuru yaptıkları, İHAM’ın bu başvurulardan bazılarını Hükümete ilettiği ve hatta bazı başvurular hakkında esastan kararlar verdiği görülüyor. Dolayısıyla AYM tarafından önemsiz görülüp Komisyonlarca kabul edilemez bulunan ve yayımlanmamış olan kararlara konu şikayetlerin, gerçekte hiç de önemsiz olmayan hukuki sorunları içerdiğini İHAM kararlarından öğrenebiliyoruz.

Anayasa Mahkemesi Komisyonlarınca verilmiş olup yayımlanmamış kararlar üzerine yapılan bazı başvurular İHAM tarafından esastan incelenmiş: Örneğin:

AYM, Murat Türk (6), 09.01.2019 - İHAM, Murat Türk, 20686/19, 05.04.2022
AYM, Nuh Uzun, ??? - İHAM, Nuh Uzun, 49341/18(+13), 29.03.2022
AYM, ???, ??? - İHAM, Tetik ve Diğerleri, 25885/19(+37), 15.03.2022
AYM, Rüşan Uysal, 28.06.2013 - İHAM, Rüşan Uysal, 44502/14, 08.03.2022
AYM, Mehmet Çiftçi, 1 ve 19.11.2018 - İHAM, Mehmet Çiftçi ve Suat İncedere, 21266/19(+1), 18.01.2022
AYM, Tahir Canan, 18.09.2013 - İHAM, Canan, 29443/14, 14.12.2021
AYM, Yasin Özdemir, 24.07.2017 - İHAM, Yasin Özdemir, 14606/18, 07.12.2021
AYM, Mehmet Ali Bul, 18.02.2019 - İHAM, Bul v. Türkiye, 48072/19, 30.11.2021; AYM, Üçdağ, 11.02.2019 - İHAM, Üçdağ v. Türkiye, 23314/19, 31.08.2021;
AYM, Pişkin, 10.05.2018 - İHAM, Pişkin v. Türkiye, 33399/18, 15.12.2020;
AYM, A.M., 06.03.2018 - İHAM, A.M. v. Türkiye, 67199/17, 19.10.2021;
AYM, Mehmet Çiftçi, 04.07.2019 - İHAM, Mehmet Çiftçi v. Türkiye, 53208/19, 16.11.2021;
AYM, Yıldırım Demir, ??? - İHAM, Yıldırım Demir v. Türkiye, 16363/19, 16.11.2021;
AYM, Selma Melike, 05.04.2019 - İHAM, Melike v. Türkiye, 35786/19, 15.06.2021;
AYM, Yel ve Diğerleri, 30.11.2017 - İHAM, Yel ve Diğerleri v. Türkiye, 28241/18, 13.07.2021

Bu nedenle, Komisyonların “önemli” görmediği başvuruların konu dizinlerinin ve istatistiklerinin oluşturulması, başarı şansı bulunmayan başvuruların caydırılmasında kritik bir öneme sahip.

3. Bölümler ve Genel Kurul kararları

Bölümlerin ve Genel Kurulun tüm kararları Anayasa Mahkemesinin web sitesinde yayımlanıyor. 31.03.2022 tarihine kadar, Bölümler ve Genel Kurul tarafından kaç başvurunun sonuçlandırıldığını bilmiyoruz; sadece, 10.051 karar verildiğini biliyoruz. Bölüm ve Genel Kurul kararlarının 3.575 tanesi sadece kabul edilemezlik hükmü içeren, 4.304 tanesi ise sadece esastan inceleme yapıp ihlal veya ihlal edilmediği hükmü içeren

kararlar olduğunu hesaplıyoruz. Geriye kalan 2.172 kararda kabul edilemezlik hükmü de var, ihlal/ihlal edilmediğine hükmü de var.

Bu kararların konu dizinleri yapılmış. Ama nasıl? Yayınlanmış kararların konu dizinleri, Anayasa Mahkemesinin az sayıda yayımlanmış kararının görünürlüğünün ve görünürlük kalitesinin incelenmesine imkan veriyor.

Belirli bir kararın dizin bilgilerinin, gerekçeli karar metinlerinden otomatik metin tarama ile elde edilmiş bilgiler olmadığı, karar metinlerinden yararlanarak tek tek girilmekte olduğu izlenimi edindim. Gerekçeli karar metinlerinin belirli yerlerinde dizin bilgisi oluşturmaya elverişli yeknesak terimlerin bulunmaması, bu izlenimi güçlendiriyor. Bu durum doğal olarak, hangi dizin terimlerinin oluşturulacağı ve belirli bir kararın hangi dizin terimleri ile ilişkili olduğuna dair yorum yapmayı gerektiriyor. Oysa otomatik metin tarama suretiyle her bir kararın dizin bilgilerinin oluşturulması büyük kolaylık sağlar. Ama bu şekilde metin taramanın başarılı olması için, öncelikle metinlerde dizin terimlerin aynı olması gerekir. Bu, karar yazım tekniği ile ilgili bir sorun.

Konu dizinleri Anayasa Mahkemesinin kararlar bilgi bankası sayfasının “inceleme sonuçları” ve ilgili hukuk” kutuları içinde yer alıyor. Bu kutuların içinde “hak/özgürlük”, “müdahale iddiası”, “sonuç”, “giderim” ve “mevzuat” dizin başlıkları var. Bu başlıklar, kararların görünürlüğünün sağlanması için yeterli. Özellikle Anayasa Mahkemesi dizininde bulunan “müdahale iddiası” başlığının henüz HUDOC’ta bulunmadığı belirtilmeli.

Bir karar Anayasa Mahkemesi web sitesinde yayımlanmadan önce, o karardaki “müdahale iddiası”, “hak/özgürlük”, “sonuç” ve varsa “giderim” dizin bilgileri tespit ediliyor. Bu dizin bilgileri birbirine bağlanıyor. Böylece deyim yerindeyse Anayasa Mahkemesi kararındaki “resmi hüküm fıkrası” dışında, “alternatif hüküm fıkrası” oluşturuluyor. Bir kararda birden fazla müdahale iddiası bulunabileceğinden ve her bir müdahale iddiasına bir sonuç bağlanacağından, bir karara ilişkin birden fazla “alternatif hüküm fıkrası” oluşturulabiliyor. Maalesef alternatif hüküm fıkralarında Anayasa madde numaraları yer almıyor. Bu alternatif hüküm fıkralarını Anayasa Mahkemesinin her bir karara ilişkin “karar arama raporu”nda görmek mümkün.

Bu dizinlerden tekli veya çoklu seçim yapılarak, arama sonucunda karar sayısına ve karar metinlerine ulaşılabilir. Böylece yayımlanmış kararlar içinden belirli konularda aranan kararların görünürlüğü ve erişilebilirliği sağlanmaya çalışılmış. Şimdi bu dizinlerin kalitesine bakalım.

İlk sorun, bir kararda Anayasa Mahkemesinin incelediği bütün konuların “alternatif hüküm fıkrası” haline getirilmiş olup olmadığı. En azından Anayasa Mahkemesinin gerekçeli kararında hükme bağladığı ve dolayısıyla “resmi hüküm fıkrası” haline getirdiği bütün konuların, “alternatif hüküm fıkralarında” da gösterilmesi gerekiyor. Ama ne yazık ki, çok sayıda kararda (2022 yılı Şubat sonu itibarıyla 228 karar) resmi hüküm fıkralarında yer alan bazı konuların alternatif hüküm fıkralarında yer almadığı görülüyor. (Bu sonuca ulaşırken, Anayasa Mahkemesinin karar gerekçelerindeki resmi hüküm fıkraları arasında yer alan sadece “ihlal edildiğine”, “ihlal edilmediğine”, “kabul edilemez olduğuna” sonucu içeren hüküm fıkraları dikkate alındı; “adli yardım talebinin

kabulüne", başvurucunun "kimliğinin gizli tutulması talebinin kabulüne" ve bir ihlal iddiasının "kabul edilebilir olduğuna", "gönderilmesine", "ödenmesine" gibi sonuçları içeren bağımsız resmi hüküm fıkraları dikkate alınmadı.) Alternatif hüküm fıkralarının eksik oluşturulması, doğal olarak Anayasa Mahkemesinin inceleme yaptığı ve hükme bağladığı bir konunun dizinlerde görünmemesine yol açıyor. Örneğin AHMET HÜSREV ALTAN (2) kararı. Bu kararda "tutuklamanın hukuki olmaması" ve "tutuklama kararı veren ve itiraz incelemesi yapan mahkemelerin bağımsız ve tarafsız olmadığı" şeklinde iki tane resmi hüküm fıkrası var. Oysa alternatif hüküm fıkrasında sadece ikincisi var. Dolayısıyla dizinden birinci konuda arama yapıldığında bu karar gelmiyor. Yine örneğin S.Z. (2017/5934) gerekçeli kararında dokuz tane "resmi hüküm fıkrası" bulunduğu halde sadece bir tane "alternatif hüküm fıkrası" var.

Bir kararda "alternatif hüküm fıkrası" sayısının "resmi hüküm fıkra" sayısından fazla olmasında bir sorun yok. (2022 yılı Şubat ayı itibarıyla yaklaşık 1.500 kararın alternatif hüküm fıkraları resmi hüküm fıkralarından fazla). Alternatif hüküm fıkralarının gerekçeli karar metinleri göz önünde tutularak oluşturulduğunu varsayıyoruz. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin incelediği ama resmi hüküm fıkralarında "ayrı ayrı" yer vermediği konulara ilişkin alternatif hüküm fıkraları oluşturulabilir ve oluşturulmalıdır. Çünkü bir kararda incelenen konulara ilişkin gerekçeye uygun alternatif hüküm fıkraları oluşturmak ve böylece bu kararların dizinlerden erişilebilirliğini sağlamak ve istatistiklerde göstermek gerekiyor. Örneğin OSMAN GÖKALP kararı. Gerekçeli karardaki resmi hüküm fıkrasında 17. maddenin ihlal edildiğine şeklindeki hüküm fıkrası ihlal edilen boyutları ayrı ayrı değil, "maddi ve usul boyutunun ihlal edildiğine" şeklinde tek hüküm fıkrasında göstermiş. Ama alternatif hüküm fıkralarında bunlar ayrılmış ve iki ayrı fıkra oluşturulmuş. Doğru olan bu ikincisi.

Ancak doğru olmayan örnekler çok. Örneğin AZEM DORA VE KAMİLE DORA kararı. Resmi hüküm fıkrasında yine "maddi ve usul boyutunun ihlal edildiğine" denmiş. Alternatif hüküm fıkrasında ihlaller ayrılmadan, sadece usul boyutunun ihlal edildiğine ilişkin bir hüküm fıkrası oluşturulmuş. Dolayısıyla Mahkemenin kararlar dizinindeki müdahale iddiası içinde "kamu görevlisinin güç kullanılması sonucu öldürülme" seçeneklerinden herhangi biri seçilip arama yapıldığında sözü edilen bu karar çıkmıyor. Tabii istatistiklerde de yer almıyor. Anayasa Mahkemesinin birden fazla müdahale iddiasını incelediği halde bunları tek bir resmi hüküm fıkrasında genel bir terimle belirtmiş ise sorun daha da büyüyor. Örneğin TÜLİN TUTKUN kararı. Mahkeme "Yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması" şeklinde tek bir resmi hüküm fıkrası oluşturmuş. Buna paralel olarak, maddi boyutu esas alan tek bir alternatif hüküm fıkrası oluşturulmuş. Oysa karar metninde usul boyutu ayrı bir paragrafta (§ 49) incelenmiş ve "somut olayın Cumhuriyet Başsavcılığının kovuşturmasızlık kararı verilmesi yönündeki takdirinden ayrılmayı gerektirecek herhangi bir unsura sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır". Yani usul boyutuna ilişkin ayrı bir alternatif hüküm fıkrası oluşturmak gerekirken oluşturulmamış.

İkinci sorun, Anayasa Mahkemesinin gerekçeli kararında başvurucunun bir şikayetini incelemeyi gerekli görmediği ve dolayısıyla "açıkça" resmi hüküm fıkrası oluşturmadığı konularda alternatif hüküm fıkrası da oluşturulmaması. Anayasa Mahkemesinin hangi şikayetleri inceleme dışı bıraktığını ve bazen de neden inceleme dışı bıraktığını genellikle gerekçeli kararının "değerlendirme" başlığı altındaki paragraflarda veya bir

konuyu inceleyip sonuca vardıktan sonra bununla ilgili olan veya bir diğer şikayeti incelemeyi gerekli görmediğini söylediği paragraflarda görebiliyoruz. Örneğin CEM SARISÜLÜK VE DİĞERLERİ kararı. Bu kararda şöyle deniyor (§ 135): "Bu sebeple başvuru formunda dile getirmeyip de Bakanlık görüşüne karşı beyanlarında ortaya attıkları yaşam hakkının maddi boyutuna ilişkin olarak değerlendirilebilecek iddialar hakkında herhangi bir inceleme yapılmayacaktır". Anayasa Mahkemesi burada açıkça bir müdahale iddiasını incelemeyeceğini söylüyor. Ama buna ilişkin resmi hüküm fıkrası oluşturmamış. Alternatif hüküm fıkraları arasında da bu konunun "incelenmesinin gerekli olmadığı" şeklinde bir hüküm fıkrası yok. 2022 yılı Şubat sonu itibarıyla yayımlanmış karar metinleri incelendiğinde 320'den fazla incelenmesinin gerekli olmadığı şeklinde alternatif hüküm fıkrası oluşturulmamış.

O halde resmi hüküm fıkralarında belirtilmiş olsun veya olmasın, Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar metninde incelenmiş veya incelenmesi gerekli görülmemiş tüm konular hakkında alternatif hüküm fıkraları oluşturulmalı, alternatif hüküm fıkralarında yer alan dizin bilgileri dizin terimlerine bağlanma, daha sonra bu hükümler sayısal olarak ifade edilebilmeli.

Şimdi belirli bir konuda karar sayısına ve karar metinlerine erişimi sağlayan, ayrıca istatistiklerin oluşturulmasına yarayan dizin terimlerinin kalitesi incelenmelidir.

a. Müdahale iddiası

Bir müdahale iddiası, kural olarak, iki unsuru içermelidir. Başvurucunun yaşadığı bir "olay" nedeniyle kamu otoritelerinin eylem, işlem veya ihmalinin (tutumunun) doğurduğu bir "hukuki sonuç". Örneğin başvurucunun bir yakını öldürülmüştür (olay), soruşturma KYOK ile sonuçlanmıştır (hukuki sonuç); başvurucunun bir eylemi nedeniyle suç işlediğinden şüphe edilmiştir (olay), tutuklanmasına karar verilmiştir (hukuki sonuç); başvurucunun taşınmazı kamulaştırılmıştır (olay), yeterli tazminata hükmedilmemiştir (hukuki sonuç); başvurucunun görüşlerini dile getirdiği bir yazısı yayımlanmıştır (olay), kişilik haklarına saldırı nedeniyle aleyhine açılan davada tazminata hükmedilmiştir (hukuki sonuç); başvuru bir ceza davasında yargılanmaktadır (olay), derece mahkemeleri bu davayı uzun süre kesin karara bağlamamışlardır (hukuki sonuç) gibi. Müdahale iddiasına ilişkin dizin terimlerinin her iki unsuru içerecek şekilde oluşturulması gerekir. Şikayetin olay kısmında özellikle olayın geçtiği bağlamın gösterilmesi büyük önem taşıyor. Örneğin, başvuru yaralanmış ise, olayın bağlamı (gözüne alınırken, gözaltında, cezaevinde, tedavi sırasında, üçüncü kişinin şiddeti sonucu vs.) gösterilmelidir. Hukuki sonuç kısmında ise kamu otoritelerinin ne gibi bir sonuca vardığı (KYOK, mahkûmiyet, beraat, tazminat vs.) gösterilmelidir.

Anayasa Mahkemesi sitesindeki müdahale iddiası dizin başlığı açıldığında çok sayıda "dizin terimi" yer alıyor. Ne var ki müdahale iddialarına ilişkin dizin terimlerinin çok büyük bir bölümü sözü edilen bu iki unsuru içermiyor. Örneğin "hakkaniyete uygun yargılanma hakkı (ceza)" şeklindeki bir müdahale iddiası dizin terimi var. Bu terimden başvurucunun herhangi bir ceza davasında yargılandığını anlıyoruz ama başvurucunun şikayetine neden olan kamu otoritelerinin eylem, işlem veya ihmali anlayamıyoruz. Başvurucunun şikayetine konu olan kamu otoritelerinin tutumu adil olmayan bir mahkûmiyet kararı vermiş olmaları mı, savcının sunduğu belgeleri savunmaya tebliğ

etmeden bir mahkûmiyet kararı vermiş olmaları mı, vs. Çünkü bu dizin terimi aslında bir müdahale iddiasını değil, bir hakkı ifade ediyor.

Yine örneğin, hukuk davalarına ilişkin şu dizin terimleri oluşturulmuş:

Adil yargılanma hakkı (genel) (hukuk)
Aleni yargılanma hakkı (hukuk)
Bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma hakkı (hukuk)
Gerekçeli karar hakkı (hukuk)
Hakkaniyete uygun yargılanma hakkı (hukuk)
Mahkeme hakkı/Karar hakkı (hukuk)
Mahkemeye erişim hakkı (hukuk)
Makul sürede yargılanma hakkı (hukuk)
Masumiyet karinesi (hukuk)
Silahların eşitliği ilkesi / çelişmeli yargılama ilkesi (hukuk)
Tanık dinletme ve sorgulama hakkı (hukuk)
Duruşmada hazır bulunma hakkı (hukuk)
Mahkeme hakkı/Kararın icrası hakkı (hukuk)
Mahkeme hakkı (hukuk)

Bunların hiçbirisi bir müdahale iddiası terimi değil, hepsi birer hakkın adı.

Ayrıca bu dizinde müdahale iddiası olarak gösterilen terimler genelden özele doğru kademeli olarak sınıflandırmış değil. Bir genel dizin terimini özelleştiren ayrı bir özel terim kullanılmış ise, geriye kalan tüm genel terimlerin de özelleştirilmesi gerekir. Bu terim ile dizine bağlanan kararların dizin bilgilerinin neden özelleştirilemediği sorusuna yanıt bulunamıyor.

Özetle, müdahale iddiası başlığı altındaki dizin terimleri başvurucunun yaşadığı bir “olay”ı ve kamu otoritelerinin tutumunun doğurduğu “hukuki sonucu” içeren terimler olmadığından, başvuruçuların mevcut dizin terimlerinden seçim yaparak yaşadıkları olaya ve kamu otoritelerinin tutumlarına benzer kararlara erişmeleri, mevcut müdahale iddiası terimlerinden istatistikler oluşturulması pek mümkün görünmüyor.

b. Hak/özgürlük

Anayasa Mahkemesi sadece, başvuruçunun kullanmakta olduğu bir anayasal hakka/özgürlüğe müdahale iddiaları inceler. Bir başka deyişle, her müdahale iddiası bir anayasal hak/özgürlük ile ilgili olmalıdır. Anayasal hak/özgürlükler, anayasa hükümlerinde yer alıyor ama bu hükümlerle sınırlı değil. Anayasa Mahkemesinin içtihat yoluyla oluşturduğu birçok hak/özgürlük, ilk ve şart bulunuyor. Bunların hepsi “hak/özgürlük” dizininde genelden özele doğru kademeli bir biçimde yer almalı.

Anayasa Mahkemesi sitesindeki hak/özgürlük dizin başlığı açıldığında, Anayasadaki hak ve özgürlüklerden oluşan dizin terimleri geliyor. Ancak “hak/özgürlük” dizin terimleri listesinde hemen hemen sadece Anayasadaki hakların genel adları (madde kenar başlıkları) yer alıyor. Oysa örneğin kişi özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı gibi hakların içinde birçok alt hak, özgürlük, ilke ve şart bulunuyor.

Örneğin, “Adil yargılanma hakkı (İdare)” hak/özgürlük terimi seçilerek arama yapıldığında 1.900’den fazla karar geliyor. Bu terim alt haklar ve ilkeler ile özelleştirilmediğinden, başvuruçuların tek başına bu dizin terimini seçerek arama yapmaları halinde başarılı bir arama olmuyor. Öte yandan “adil yargılanma hakkı (İdare)” terimi ile birlikte müdahale iddiası terimleri arasında yer alan örneğin “hakkaniyete uygun yargılanma hakkı (idare)” terimi de seçilerek birlikte arama yapıldığında çıkan sonuç darılıyor ve bu kez 350’den fazla karar geliyor. Ama bu arama da anlamlı sonuç vermiyor.

Ayrıca, birçok karara ilişkin hak/özgürlük terim bilgisinin yanlış girildiği anlaşıyor. Örneğin YELDA DERE kararı. Bu kararın resmi hüküm fıkralarında açıkça şikayetin “Mülkiyet hakkı bağlamındaki ayrımcılık yasağı” yönünden incelenip karar verildiği anlaşıyor; alternatif hüküm fıkrasında ise hak/özgürlük dizin terimi “mülkiyet hakkı” olarak girilmiş. Dolayısıyla burada en az iki yanlış yapılmış oluyor: mülkiyet hakkına ilişkin karar verilmediği halde verilmiş gibi, ayrımcılık yasağı konusunda karar verilmiş olduğu halde verilmemiş gibi görünüyor. İlgili hak/özgürlük terim bilgisinin hiç girilmediği veya yanlış girildiği böyle çok sayıda dizin hatası var.

Ayrıca, bir karada her müdahale iddiası terim bilgisi bir hak/özgürlük terim bilgisi ile bağlanmak gerektiğinden, eğer bir müdahale iddiası terim bilgisi girilmemiş veya yanlış girilmiş ise hak/özgürlük terim bilgisi de eksik veya yanlış oluyor.

Özetle, “hak/özgürlük” dizininden alt bir hak veya ilke araması yapmak suretiyle belirli bir konuda karara erişmek ve gelen karar sayılarından doğru bir istatistik oluşturmak mümkün görünmüyor.

c. Mevzuat

Her hak/özgürlük, ilke veya şartı ifade eden dizin teriminin, açıkça veya zımnen, bir anayasa hükmünde yer aldığı kabul edilir. Bir başka deyişle, Anayasa Mahkemesinin uyguladığı hak/özgürlük, ilke ve şart terimleri bir anayasa hükmüne bağlanmalıdır. Anayasa hükümleri de anayasa madde ve fıkralarıyla ifade edilebilir. Böylece anayasa madde ve fıkraları ile arama yapılabilir.

Anayasa Mahkemesi sitesinde "mevzuat" terim başlıkları açıldığında, “mevzuat türü”, “mevzuat tarihi/numarası - ismi” ve “madde numarası” alt başlıkları içindeki terimler seçilerek arama yapılabilir. Ancak örneğin “mevzuat tarihi/numarası - ismi” alt başlığı içinden sadece “2709 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası” seçilip arama yapılırca toplam sadece 196 karar geliyor. Oysa Anayasa Mahkemesinin her bir kararı bir anayasa maddesiyle ilgili. Kaldı ki, Anayasa Mahkemesi 31 Mart 2022 tarihine kadar 5.390 kararında en az bir anayasal hakkın ihlal edildiğine karar vermiş. Yine “2709 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası” ve madde numarası “19” birlikte seçilerek arama yapılırca sıfır karar, “2709 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası” ve madde numarası “36” birlikte seçilerek arama yapılırca 2 karar geliyor. Dolayısıyla Anayasa maddelerine ilişkin bir arama yapılması halinde anlamlı bir sonuç alınamıyor. Anayasa maddeleri bakımından madde dizininin işlevsiz olduğu söylenebilir.

Öte yandan, mevzuat dizininden kamu otoritelerinin (idare, savcılık, mahkeme) uyguladığı kanun maddesi/fıkrasına göre oluşturulan dizinden yararlanarak arama

yapılabilmesi, ilk olarak uygulamacılara büyük kolaylık sağlar. Böylece uygulamacılar, kanun maddesi ve fıkrasının uygulanmasından doğan anayasal hak ihlali iddialarının Anayasa Mahkemesi tarafından incelendiği kararlara erişebilirler. Kanun madde/fıkrasına göre oluşturulan bu dizin, ayrıca en fazla hangi mevzuat hükümlerinin uygulanmasından doğan sorunların Anayasa Mahkemesi önüne getirilmekte olduğuna dair bir bilgi verir.

Anayasa Mahkemesi sitesinde, “mevzuat tarihi/numarası - ismi” alt başlığı içinden bir kanun numarası-ismi seçilerek arama yapılabilir. Örneğin, bu dizinden “492 Harçlar Kanunu” gibi özel bir kanun seçilerek arama yapıldığında 14 karar geliyor. Ama kelime ara kriterinden “492 sayılı Harçlar Kanunu” terimi aratıldığında 36 karar geliyor. Yine örneğin bu dizinden “5271 Ceza Muhakemesi Kanunu” seçilerek arama yapıldığında 1.911 karar geliyor. Ama kelime ara kriterinden “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu” aratıldığında sıfır karar geliyor. Oysa aynı terim 1.968 kararda geçiyor. Dolayısıyla kanunlara ilişkin neye dayanarak dizin oluşturulduğu anlaşılmıyor.

Bir kanunun, özellikle Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Borçlar Kanunu gibi genel kanunların uygulandığı maddelere göre arama yapıldığında sorun büyüyor. Örneğin mevzuat dizininden “5237 Türk Ceza Kanunu” seçilerek arama yapıldığında 1.663 karar geliyor. Bu “5237 Türk Ceza Kanunu” ve hakaret suçunu düzenleyen “125” birlikte aratıldığında, 117 karar geliyor. Ancak gelen bu kararlar arasından örneğin “SAMİ SELÇUK” kararına bakıldığında, bu kararın TCK 125 maddedeki “hakaret suçu” ile ilgili olmadığı ama tazminat davası olduğu görülüyor.

d. Hüküm sonucu

Her müdahale iddiasına bir anayasal hak/özgürlük ve anayasa maddesi uygulanarak bir “sonuç” bağlanması gerekir. Bir müdahale iddiasına, kabul edilebilirlik kriterlerinden biri uygulanarak kabul edilemez bulunabileceği gibi, esastan inceleme yapıldığında ihlal veya ihlal veya ihlal olmadığı sonucuna da ulaşılabilir. Hangi müdahale iddialarının ne ile sonuçlandığı hem uygulamacılar bakımından hem de sorunun niceliğini tespit etmek bakımından büyük öneme sahiptir.

Anayasa Mahkemesi sitesinde “sonuç” dizin başlığı açıldığında, ayrıntılı olarak oluşturulmuş sonuç terimleri geliyor. Sadece “ihlal”, “ihlal olmadığı”, “düşme”, “başvurunun reddi”, “idari redde itirazın reddi” gibi sonuç terimleri değil ama tüm kabul edilebilirlik kriterleri (süre aşımı; başvuru yollarının tüketilmemesi; Mahkemenin zaman, kişi, konu ve yer bakımından yetkisi gibi terimler yer alıyor. Anayasa Mahkemesinin sonuç dizini, Strazburg Mahkemesinin HUDOC’taki sonuç dizininde daha ayrıntılı. HUDOC’ta kabul edilebilirlik kararlarının sonucunu “kabul edilemez” olduğu veya “kabul edilebilir” olduğu şeklinde daha genel olarak ifade edilmiş durumda.

İncelenen her “müdahale iddiası”na ve “hak/özgürlük’e bir sonuç bağlamak gerektiğinden, “sonuç” dizini bağımsız bir dizin değil. Diğer dizinlerdeki eksikler, doğal olarak “sonuç” dizinine yansıyor. Örneğin, belirli bir müdahale iddiası veya hak/özgürlük konusunda kaç tane açıkça dayanaktan yoksunluk sonucu bulunduğunu tespit edilecek olduğunda, önceki dizinlerdeki eksiklik veya hatalar, sonuç dizinine de yansıyor.

Giderim: Bir kararda ihlal tespit edilmiş ise, bu ihlalin giderilmesi gerekir. Giderim, Anayasa Mahkemesinin hükmedeceği "tazminat" ve/veya "yeniden yargılama/soruşturma" gibi bireysel önlemlerle, eğer ihlal yasadın veya içtihadın kaynaklanıyor ise yine Anayasa Mahkemesinin hükmedeceği "diğer" tedbirlerle karşılanabilir.

Anayasa Mahkemesi sitesinde "giderim" dizini başlığı açıldığında, çeşitli giderim terimleri geliyor. Ancak Anayasa Mahkemesinin bir hüküm fıkrasıyla ilgili birden fazla hükmettiği giderimler ayrı ayrı değil, birlikte verilmiş. Örneğin "maddi tazminat, manevi tazminat" veya "manevi tazminat, yeniden soruşturma, yeniden yargılama" gibi. Dolayısıyla biraz karmaşık.

C. Doğru dizinleri oluştururken nereden yararlanılabilir?

1. Hüküm fıkraları

Dizinlerin oluşturulması sırasında yararlanılabilecek ilk ve en önemli kaynak, kuşkusuz kararların "resmi hüküm fıkraları"dır. Bir mahkemenin bir kararında incelediği tüm maddi ve hukuki meseleleri ve vardığı sonuçları özet bir şekilde hüküm fıkralarında ayrı ayrı göstermesi beklenir. Şu "şikayet" dolayısıyla "Anayasanın şu madde/fıkrasında" güvence altına alınan şu "hakkın/özgürlüğün" ihlal edildiği iddiasının şu "kabul edilebilirlik kriteri"ne göre "kabul edilemez olduğuna". Yahut şu "şikayet" dolayısıyla "Anayasanın şu madde/fıkrasında" güvence altına alınan şu "hakkın/özgürlüğün" ihlal edildiği iddiasının "kabul edilebilir olduğuna ve ihlal edilmediğine" veya "incelenmesinin gerek olmadığına".

Önce Anayasa Mahkemesi kararlarındaki hüküm fıkralarının, gerekçede "incelenen sorunları gösterme kapasitesi" ele alınmalıdır.

İlk olarak, Anayasa Mahkemesinin "kabul edilemez olduğuna" şeklinde ifade ettiği bir sonuç, bir şikayeti sonuçlandıran bir hüküm olduğundan, bağımsız bir hüküm fıkrası oluşturulması normaldir. Ancak "kabul edilebilir olduğuna" şeklinde ifade edilen bir sonuç, şikayeti sonuçlandırmadığından ve bu şikayet hakkında esastan inceleme yapılacağı anlaşıldığından, bu şikayet ile ilgili "kabul edilebilir olduğuna ve ihlal edilmediğine/edilmediğine" şeklinde tek bir hüküm fıkrası yeterlidir. Böylece şikayetler ve ihlal iddiaları tekrarlanmadan tek bir hüküm fıkrasında ifade edilmiş olur.

İkinci olarak, bir kararda "incelenmesine gerek görülmemiş" olan tüm şikayet ve ihlal iddialarıyla ilgili de ayrı hüküm fıkraları oluşturulmalıdır. Ancak Anayasa Mahkemesinin karar gerekçesinde bir şikayeti incelemeyi gerek görmediğini belirttiği halde, bu şikayet ile ilgili hüküm fıkrası oluşturmadığı anlaşılıyor. Karar gerekçesinde örneğin, "Adil yargılanma hakkı yönünden ulaşılan sonuç gözetildiğinde başvuruçuların diğer ihlal iddialarının ayrıca incelenmesine gerek görülmemiştir", deniliyor, ancak diğer ihlal iddialarının ne olduğu ve neden incelenmediği anlaşılmadığı gibi bu ifadeye karşılık gelen bir hüküm fıkrası da bulunmuyor (Örneğin, Dilan Başkurt ve Diğerleri, 2018/31718, 22.02.2022). Anayasa Mahkemesi bazen incelemeyi ihlal iddiasını ve nedenini de belirtiyor (... eşitlik iddiasının ise temellendirilememesi nedeniyle incelenmesine gerek görülmemiştir) ancak buna ilişkin bir hüküm fıkrası bulunmuyor (Doğu Petrol Ürünleri Otomotiv İnşaat Sanayi Ticaret Ltd. Şti., 2019/20613,

02.03.2022). Anayasa Mahkemesinin karar gerekçesinde özellikle “Diğer ihlal iddiaları” başlığı altında inceleyip açıkça dayanaktan yoksun bulduğu bazı şikayetlere hüküm fıkralarında hiç yer vermediği kararların bulunduğu görülüyor (Örneğin, Sedat Haspolat (2), 2020/22495). Anayasa Mahkemesinin ihlal iddialarını çok kısaca inceledikten sonra “incelenmesine gerek olmadığına” şeklinde vardığı sonucu hüküm fıkralarında belirttiği sadece 30 kadar karar var.

Üçüncü olarak, hüküm fıkraları incelenen şikayeti ve ihlal iddiasını belirttikten sonra varılan sonucu göstermelidir. “Başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna” şeklinde sadece sonucu gösteren bir hüküm fıkrasından (örneğin, Süleyman Tokcan, 2019/14228, 18.01.2022), hangi şikayetin ve hangi hak ihlali iddiasının incelendiği anlaşılmıyor. (Örneğin, 2019/14228 — SÜLEYMAN TOKCAN — 18.01.2022).

Dördüncü olarak, tek bir ana hak (örneğin adil yargılanma hakkı, kötü muamele yasağı) içindeki birden fazla alt hak veya ilke veya şart altında birden fazla şikayet incelendikten sonra hepsi ile ilgili aynı sonuca varılmış ise tek bir hüküm fıkrası değil (örneğin, M.E.T. 2014/11920, 03.07.2018), incelenen her bir şikayet ve ihlal iddiası ile ilgili ayrı hüküm fıkraları oluşturulmalıdır.

Yukarıda örneklenen durumlara ilişkin yüzlerce karar var.

Şimdi Anayasa Mahkemesi kararlarının hüküm fıkralarının “yapısı” incelenebilir. Yukarıda ifade edildiği gibi her bir hüküm fıkrası müdahale iddiasını (şikayet konusunu), ihlal edildiği ileri sürülen hak veya özgürlüğü, anayasa maddesi/fıkrasını ve varılan sonucu göstermelidir. Kuşkusuz incelemenin sonucunu göstermeyen bir hüküm fıkrası olmaz. Ancak hangi şikayetin, hangi hak/özgürlük ihlal iddiasının, hangi madde/fıkra yönünden incelendiğinin anlaşılmadığı çok karar var.

İlk olarak, hüküm fıkralarında hangi “şikayet konusu” (müdahale iddiası) nedeniyle ihlal iddiasının incelendiğine hemen hiç yer verilmiyor. Örneğin “Kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna” şeklindeki hüküm fıkrasında kötü muamelenin meydana geldiği bağlamdan (gözetim, cezaevinde, üçüncü kişinin şiddeti vs.) ayrıca şikayet konusu hakkında kamu otoritelerinin ne karar verdiğinden (KYOK, mahkumiyet, tazminat, vs.) söz edilmiyor. Pek az kararda, örneğin, “Kamu görevlilerinin kasıtlı eylemlerinden dolayı kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna” şeklinde bağlama işaret eden hüküm fıkraları var. Kuşkusuz bazı başvurularda başvurunun hangi olaydan şikayet ettiği anlaşılmayabilir. Ancak bu durumda da örneğin “başvurucunun hangi olay dolayısıyla ileri sürdüğü anlaşılamayan adil yargılanma hakkının ihlali iddiasının açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez olduğuna” şeklinde bir hüküm kurulabilir.

İkinci olarak hüküm fıkralarında çoğu kez hakkın genel adı (örneğin, adil yargılanma hakkı, kişi özgürlüğü vs.) belirtildiği halde, geniş kapsamlı hakların içindeki hangi alt hak, ilke veya şartın ihlali iddiasının incelendiğinden söz edilmiyor.

Üçüncü olarak hüküm fıkralarında incelenen ihlal iddiasıyla ilgili sadece ihlal edildiğine veya ihlal edilmediğine şeklinde bir sonuca varıldığında Anayasa maddesinin ilgili

maddesi gösteriliyor. Oysa, inceleme sonucu ne olursa olsun, hangi hak yönünden bir ihlal iddiası ileri sürülmüş veya incelenmiş ise, hüküm fıkralarında bu hakkın yer aldığı Anayasa maddesi/fıkrası gösterilmelidir.

Sonuç olarak dizinleri oluştururken kararların hüküm fıkralarından yararlanılabilir ancak bu tek başına yeterli bir kaynak değildir.

2. Başvuru konusu paragrafları

Anayasa Mahkemesi kararlarının birinci paragrafında “Başvuru Konusu” başlığı altında başvurudaki şikayetler ve ihlal iddiaları çok kısa bir biçimde tek cümlede özetlenmektedir. Bu paragraflar, okuyucu için gerçekten çok yararlı. Ancak tek başına bu paragraflardaki bilgiler, dizinleri oluşturmak için yeterli değil. Bazen kararda incelenmiş şikayetler ve/veya ihlal iddiaları atlanmış olabiliyor; çoğu kez şikayet konularına ve ihlal iddialarına ilişkin yeterli açıklayıcı bilgi bulunmuyor. Ama yine de dizinleri oluştururken bu paragraflardan yararlanmak mümkün.

3. Karar gerekçesi

Kararların birinci paragraflarında ve hüküm fıkralarında yer alan bilgiler dizin oluşturmak için güvenli ve yeterli bilgi içermediğinden, en azından yukarıdaki tespitleri karşılayacak hüküm fıkraları oluşturuluncaya kadar, asıl kaynağa, yani yayımlanmış kararların gerekçelerine dikkatli bir şekilde bakmak gerekiyor.

SONUÇ

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruların sayısı giderek artmaktadır. Nicelik sorununun giderek daha ağır bir sorun haline geleceği anlaşıyor. Bu sorunu hafifletmek için, potansiyel başvuru sahiplerinin, öncelikle başarı şansı bulunmayan başvurular yapmaktan caydırılmaları gerekiyor. Bunun için alınabilecek ilk önlem, hangi başvuruların başarı şansı bulunmadığı konusunda başvuru sahiplerinin bilgilendirmesidir. Bu bağlamda başvuru sahiplerini bilgilendirecek olan temsilcilerin de bilgilendirilmesi gerekiyor.

Kuşkusuz başvuru sahipleri ve temsilcileri, Anayasa Mahkemesinin kararlarını şerh eden kitaplar, tematik kitapçıklar ve diğer yayınlar, güncel konulardaki toplantılar vasıtasıyla bilgilendirebilir. Ancak başarı şansı bulunmamış başvurular örneklenmedikçe, başarı şansı bulunmayan potansiyel başvuruların caydırılması mümkün olmayacaktır.

Bilgilendirme için ilk adımın Anayasa Mahkemesi tarafından atılması gerekiyor. Anayasa Mahkemesi tüm başvuruların müdahale iddiası (şikayet konusu), hak/özgürlük, Anayasa madde/fıkra, hüküm sonucu ve varsa giderim dizin bilgilerini ayrı ayrı, tam, eksiksiz ve doğru biçimde oluşturmalıdır.

Bu dizin bilgileri sadece Bölümler ve Genel Kurul tarafından verilen kararlar için değil, Komisyonlar tarafından verilen tüm kararlar için de oluşturulmalıdır. Bu günün elektronik ortamında Komisyon kararlarının tümünün yayımlanması sorun değil, okunması sorun. O nedenle, en azından, Komisyon kararlarına ilişkin yukarıda sözü edilen unsurları içeren dizin bilgilerinden oluşturulmuş istatistiklerin yayımlanması gerekir.

Potansiyel temsilcilerin (avukatların) eğitimi de ancak Anayasa Mahkemesinin bu kapsamda yapacağı yayınlara dayanarak yapılabilir.